Socialutskottets betänkande

1982/83:22

om anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde, såvitt avser allmän hälso- och sjukvård (prop. 1982/83:100, bil. 7 delvis)

I betänkandet behandlas regeringens i proposition 1982/83:100 bil. 7 (socialdepartementet) framlagda förslag om anslag för budgetåret 1983/84 under avsnittet H. Allmän hälso- och sjukvård.

I anslutning till här aktuell del av propositionen behandlas motioner som anges vid vissa anslag.

FEMTE HUVUDTITELN

Allmän hälso- och sjukvård

1. **H 1. Statens miljömedicinska laboratorium.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt H 1 (s. 117 och 118) och hemställer

att riksdagen till *Statens miljömedicinska laboratorium* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 16 790 000 kr.

2. **H 2. Statens institut för psykosocial miljömedicin.** Regeringen har under punkt H 2 (s. 118 och 119) föreslagit riksdagen att till Statens institut för psykosocial miljömedicin för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 2 178 000 kr.

Motion

I motion 1982/83:1823 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 5), att riksdagen beslutar att de medel som anvisats under anslaget H 2. Statens institut för psykosocial miljömedicin tillsammans med tjänsterna överförs till annan socialpsykologisk och medicinsk forskning, varigenom institutet fr. o. m. budgetåret 1983/84 skall vara avvecklat.

Utskottet

Statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM) inrättades den 1 juli 1980. IPM leder sitt ursprung från laboratoriet för klinisk stressforskning vid Karolinska institutet, som numera professorn Lennart Levi startade år 1959, och som från hösten 1978 utgör Karolinska institutets institution för psykosocial miljömedicin. IPM har till uppgift att bedriva och främja forskning i psykosocial miljömedicin. Det åligger IPM särskilt att (1) bedriva forskning som är inriktad på praktisk tillämpning inom social-, hälsovårds-

och arbetsmarknadsområdena samt på problem med anknytning till dessa områden, (2) ägna uppmärksamhet åt teori- och metodutveckling för vetenskaplig forskning inom institutets verksamhetsområde, (3) fullgöra forskningsuppdrag för i första hand statliga och kommunala myndigheter och organ samt arbetsmarknadens parter, (4) samverka med myndigheter, institutioner och organisationer inom området för institutets verksamhet i syfte att åstadkomma ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna för psykosocial miljömedicinsk forskning, (5) biträda socialstyrelsen i dess utvecklingsarbete inom den psykosociala miljömedicinen samt (6) verka för att erfarenheter och rön från den psykosociala miljömedicinska forskningen blir kända och nyttiggjorda.

IPM leds av en styrelse samt under denna av en föreståndare. Ledamöter av styrelsen är IPM:s föreståndare samt högst tio andra ledamöter, vilka utses av regeringen. IPM förutsattes vid inrättandet ha åtta tjänster. Verksamheten är organiserad på tre enheter, nämligen en för allmän social miljö, en för arbetsmiljö och hälsa samt en för vårdmiljö och hälsa.

I samband med behandlingen av regeringens framställning om anslag till IPM för nästa budgetår behandlar utskottet motion 1982/83:1823 av Nils Carlshamre m. fl. (m), såvitt avser yrkande 5.

I motionen anförs bl. a. att psykosociala aspekter på människans situation finns invävda i många olika forskningsområden och att det därför är tveksamt om det var rationellt att från annan socialpsykologisk och medicinsk forskning avsöndra en särskild institution för forskning och bevakning av psykosociala risksituationer och riskgrupper. Ett bättre alternativ till en väldig expansion av IPM är enligt motionärerna att i andra befintliga forskningsinstitutioner tillvarata den forskningskompetens som i dag finns inom IPM. Dessa har redan en uppbyggd basorganisation och tillgängliga, breda resurser. Styrelsen för IPM bör därför, anför motionärerna vidare, få i uppdrag att skyndsamt utreda hur de åtta tjänster som finns vid IPM bör fördelas på andra institutioner, bl. a. med hänsyn till tjänsteinnehavarnas speciella kompetens. En sådan omfördelning bör, framhålls det, kunna ske under budgetåret. Vissa mindre besparingar, bl. a. för lokalkostnader, bör därmed kunna göras. I den mån de anställda forskarna kan beredas annan tjänst inom angränsande forskningsområden bör enligt motionärerna övervägas motsvarande indragning av de ursprungliga till institutet anvisade tjänsterna. Motionärerna begär i här aktuell del av motionen (yrkande 5) att riksdagen beslutar att medel som anvisats under anslaget till IPM tillsammans med tjänsterna skall överföras till annan socialpsykologisk och medicinsk forskning, varigenom IPM avvecklas fr. o. m. budgetåret 1983/84.

Med anledning av beslut av 1968 och 1969 års riksdagar över motioner om den psykiska hälso- och sjukvården (ABU 1968:21, rskr 1968:174 samt SU 1969:133, rskr 1969:333) uppdrog Kungl. Maj:t år 1970 åt socialstyrelsen att

utreda den psykiska hälsovården. Utredningsarbetet redovisades dels år 1972 i skriften Psykisk hälsa och mänsklig miljö (Socialstyrelsen redovisar 1972:30) med en sammanfattning av den debatt som förts på området, dels år 1979 i *rapporten Psykisk hälsovård 1* med förslag om forskning, social rapportering, dokumentation och information. I rapporten, som utarbetats av en särskild arbetsgrupp, föreslogs bl. a. att forskning om barns, äldres och handikappades livsmiljö, hälsa och välbefinnande samt forskning om arbetsmiljö och psykisk hälsa skulle ges hög prioritet. Vidare föreslogs en skyndsam resursförstärkning vid några befintliga forskningsenheter. Bl. a. påpekades det att laboratoriet för klinisk stressforskning vid Karolinska institutet saknade de fasta tjänster och övriga basresurser som tillkommer en institution vid Karolinska institutet. Arbetsgruppen föreslog att laboratoriet skulle omvandlas till en institution för psykosocial miljömedicin, särskilt arbetsmedicin, vid Karolinska institutet. Verksamheten föreslogs få någon form av verksanknytning för att behovet av även tillämpad forskning, utredning, utbildning på även icke-akademisk nivå, dokumentation och information skulle tillgodoses.

Sedan fråga aktualiserats om att anknyta stressforskningslaboratoriet till socialstyrelsen, kom frågor om laboratoriet att behandlas av en särskild beredningsgrupp med uppdrag att utarbeta beslutsunderlag för regeringens ställningstagande till socialstyrelsens framtida uppgifter och organisation. Beredningsgruppen avgav i april 1979 *rapporten Socialstyrelsen – roll, uppgifter, organisation,* vari bl. a. föreslogs att ett institut för psykosocial miljömedicin skulle inrättas.

Beredningsgruppens förslag lades till grund för ett förslag i *proposition 1979/80:6* (om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m. m.) om inrättande av ett institut för psykosocial miljömedicin. Föredragande departementschefen – som bl. a. hänvisade till uttalanden i rapporten Psykisk hälsovård 1 – ansåg det angeläget att få till stånd såväl kunskapsuppbyggande som tillämpad forskning rörande de psykosociala miljöfaktorernas samband med hälsa och välbefinnande. I propositionen föreslogs att stressforskningslaboratoriet skulle ges vissa fasta basresurser och att dessa resurser skulle bilda ett institut för psykosocial miljömedicin. Bakom förslaget att organisera verksamheten i form av ett institut låg enligt departementschefen tanken att denna organisationsform skulle ge verksamhetens huvudintressenter möjlighet att utöva ett inflytande på arbetets inriktning och allmänna uppläggning. Till institutets huvudintressenter/huvudavnämare borde enligt propositionen räknas socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), kommuner, landstingskommuner samt arbetsmarknadens parter. Departementschefen framhöll vidare bl. a. att institutet för att fullgöra sina uppgifter måste ha nära kontakter och samarbete med sina huvudavnämare. Det ansågs att såväl allmänna som konkreta samarbetsbehov bäst skulle tillgodoses om institutet leddes av en styrelse i vilken ingick representanter för institutets huvudav-

nämare vid sidan av en föreståndare för institutet. Ett nära samarbete mellan institutet och socialstyrelsen förutsattes. Sålunda skulle en företrädare för socialstyrelsen inneha posten som ordförande i styrelsen.

Nu nämnda förslag föranledde inte någon erinran från riksdagens sida (SoU 1979/80:23, rskr 1979/80:160). Riksdagen beslutade emellertid att IPM skulle inrättas redan den 1 juli 1980. I överensstämmelse med propositionen ingår i IPM:s styrelse – förutom föreståndaren för IPM – en företrädare för socialstyrelsen, vilken är ordförande i styrelsen, samt en företrädare för envar av arbetarskyddsstyrelsen, UHÄ, Svenska kommunförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Svenska arbetsgivareföreningen (SAF). Härjämte ingår en företrädare för Karolinska institutet.

Den psykosociala miljöns påverkan på människornas hälsa och välbefinnande har uppmärksammats först under de senaste årtiondena och är inte lika väl dokumenterad som effekterna av fysiska, kemiska och biologiska inslag i miljön. Enligt utskottets mening måste det därför anses vara av stort värde att man nu lyckats bygga upp en verksamhet som tillgodoser behovet av forskning och kunskapsuppbyggnad m. m. på detta område. Att nu splittra upp IPM:s verksamhet skulle innebära ett dåligt utnyttjande av för ändamålet tillgängliga forskningsresurser.

Utskottet anser sålunda att institutet har en angelägen uppgift och bör få tillfälle att vidareutveckla sin verksamhet i enlighet med riksdagens tidigare beslut. Utskottet vill vidare erinra om att myndigheter och organisationer som har behov av forskningsresultat och kunskapsförmedling på området är representerade i IPM:s styrelse och har möjlighet att påverka dess verksamhet. Någon omständighet som bör föranleda att IPM avvecklas föreligger enligt utskottets mening inte. Motion 1982/83:1823 (m) avstyrks därför i här aktuell del (yrkande 5).

Medelsberäkningen under anslaget föranleder inte någon erinran från utskottets sida.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1982/83:1823 yrkande 5 till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 2 178 000 kr.

3. **H 3–H 8. Statens giftinformationscentral m. fl. anslag.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna H 3–H 8 (s. 119–129) och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1983/84 anvisar

1. till *Statens giftinformationscentral* ett förslagsanslag av 4 473 000 kr.,

2. till *Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet* ett förslagsanslag av 1 000 kr.,
3. till *Statens bakteriologiska laboratorium: Driftbidrag* ett reservationsanslag av 1 000 kr.,
4. till *Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter* ett förslagsanslag av 18 417 000 kr.,
5. till *Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet* ett förslagsanslag av 3 551 000 kr.,
6. till *Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning* ett reservationsanslag av 2 100 000 kr.

4. **H 9. Allmän hälsokontroll.** Regeringen har under punkt H 9 (s. 129 och 130) föreslagit riksdagen att till Allmän hälsokontroll för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 3 517 000 kr.

Motioner

I motion 1982/83:922 av Karin Israelsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utvärderingen av mammografiundersökningen i Kopparbergs och Östergötlands läns landsting så att den fullföljs och tillförsäkras resurser för år 1985.

I motion 1982/83:924 av Inga Lantz m. fl. (vpk) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 5), att riksdagen uttalar sig för att den gynekologiska hälsokontrollen bör byggas ut enligt socialstyrelsens förslag.

Utskottet

I samband med behandlingen av regeringens framställning om anslag till allmän hälsokontroll för nästa budgetår behandlar utskottet motionsförslag om medel till utvärdering av det s. k. W-E-projektet samt om utbyggnad av den gynekologiska hälsokontrollen.

Utvärdering av det s. k. W-E-projektet. Bröstcancer är den enskilda cancerform som är vanligast i vårt land. Genom röntgenundersökning av brösten (mammografi) kan även mycket små tumörer i bröstkörtlar upptäckas. Det har visats att enbildsmammografi av varje bröst med sned projektion innehåller tillräcklig information för att motsvara behovet vid hälsoundersökningar. Vid undersökning av misstänkta fall används mera omfattande mammografimetoder.

Sedan år 1976 i Kopparbergs län (W-län) och sedan år 1977 i Östergötlands län (E-län) bedrivs av sjukvårdshuvudmännen en försöksverksamhet med hälsoundersökning (screening) med mammografi för att spåra bröstcancer

(W-E-projektet), i vilken socialstyrelsen engagerat sig. Kvinnor som är 40 år och äldre skall erbjudas mammografiundersökningar i två etapper. Genom en epidemiologisk studie inom ramen för projektet skall man söka få kunskap om mammografiscreeningens betydelse för överlevnad och dödlighet m. m.

Med anledning av motioner om tidigdiagnostik av bröstcancer förordade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1980/81:36 att kvinnor – som vänder sig till sjukvården med anledning av misstanke om bröstcancer eller som av viss anledning anser sig löpa särskild risk för eller känner oro för bröstcancer – inom ramen för den kliniska undersökningen skall kunna erhålla mammografiundersökning, om de så önskar. Möjligheter att tillgodose sådana önskemål torde, framhöll utskottet, också föreligga i stort sett över hela landet. Däremot fanns det enligt utskottets mening anledning att avvakta utvärdering av W-E-projektet innan man tar ställning till frågan om att införa regelbundet återkommande massundersökningar med mammografi. En utvärdering beräknades föreligga år 1983. Utskottet underströk att det var angeläget att utvärderingen inte dröjde längre än vad som var nödvändigt med hänsyn till projektets uppläggning. Utskottet framhöll att av betydelse för ställningstagande till frågan om införande av regelbundet återkommande massundersökningar med mammografi var även överväganden som den år 1979 tillkallade cancerkommittén (S 1979:04) skall göra.

För det praktiska undersökningsarbetet m. m. inom W-E-projektet och kostnaderna härför svarar sjukvårdshuvudmännen medan socialstyrelsen svarar för databehandling och statistisk bearbetning av resultaten från mammografiundersökningarna m. m. Medel för detta har för varje budgetår sedan mitten av 1970-talet beräknats under anslaget till allmän hälsokontroll.

I sin anslagsframställning för nästa budgetår beräknade socialstyrelsen kostnaderna för databehandling och statistisk bearbetning till 126 000 kr. under budgetåret. Socialstyrelsen anförde bl. a. att försöksverksamheten beräknades kunna avslutas under budgetåret 1984/85 och att för detta budgetår – utöver kostnader för databehandling m. m. – en kostnad för tryckning måste tillkomma. Socialstyrelsen påpekade att själva genomförandet av försöksverksamheten gått programenligt, dvs. undersökningarna har utförts i planerad takt och på avsett sätt. Det är enligt socialstyrelsen opåverkbara faktorer, såsom cancertumörens biologi, som är avgörande för hur lång tid det tar att få svar på frågan om mammografiscreeningens betydelse för överlevnad och dödlighet.

Föredragande statsrådet har i här aktuell del av budgetpropositionen beräknat 119 000 kr. för nästa budgetår för databehandling och statistisk bearbetning. Hon räknar med att statens bidrag till försöksverksamheten skall upphöra i och med utgången av nästa budgetår.

I motion 1982/83:922 av Karin Israelsson m. fl. (c) anförs bl. a. att det är

oroande att föredragande statsrådet räknar med att bidragen till försöksverksamheten skall upphöra i och med utgången av nästa budgetår. Motionärerna framhåller att det på grund av utredningens innehåll inte finns någon möjlighet att forcera utvärderingen, som nu beräknas vara färdig år 1985. Projektet är unikt i världen och föredragande statsrådets inställning får enligt motionärerna inte äventyra möjligheterna att slutföra det. Motionärerna begär att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om utvärderingen av W-E-projektet, så att det fullföljs och tillförsäkras resurser för år 1985.

I överensstämmelse med vad utskottet anförde i 1980/81 års betänkande vill utskottet framhålla nödvändigheten av att W-E-projektet utvärderas. Detta underlag behövs för ställningstagande till frågor om regelbundet återkommande massundersökningar med mammografi. Utskottet förväntar sig därför att en utvärdering genomförs som planerat, även om detta medför vissa ytterligare kostnader. Frågan om anvisande av medel för W-E-projektet för budgetåret 1984/85 måste dock behandlas i vanlig ordning under nästa riksmöte.

Motion 1982/83:922 (c) får anses tillgodosedd genom vad utskottet nu anfört. Motionen avstyrks således.

Utbyggnad av den gynekologiska hälsokontrollen. Gynekologisk hälsokontroll (screening) med cytologisk metod (dvs. cellundersökning) för upptäckt av livmoderhalscancer och förstadier till denna sjukdom inleddes på vissa håll i Sverige redan under senare delen av 1960-talet. År 1967 rekommenderade dåvarande medicinalstyrelsen allmän gynekologisk hälsokontroll för i första hand kvinnor i åldrarna 30–49 år en gång vart fjärde år och samma år startades screeningverksamhet i ett tiotal län. Andra län följde sedan efter och år 1973 fanns allmän gynekologisk hälsokontroll i samtliga sjukvårdsområden utom i Göteborgs kommun, som införde gynekologisk hälsokontroll år 1977. Efter år 1973 började verksamheten trappas av.

Cytologiska undersökningar har också utförts och utförs i samband med rutinmässig provtagning vid mödravårdscentraler, vid kvinnokliniker samt hos privatpraktiserande gynekologer. Provtagning har även förekommit i samband med abortrådgivning.

År 1978 tillsatte socialstyrelsen en expertgrupp för att göra en översyn av principer och rutiner för gynekologisk hälsokontroll. År 1982 avgav expertgruppen rapporten Principer och rutiner för gynekologisk hälsokontroll (socialstyrelsens PM 1/82) med förslag om hur den gynekologiska hälsokontrollen skall bedrivas i fortsättningen. Rapporten är avsedd som ett underlag för planering av gynekologisk hälsoundersökning med cytologisk provtagning. Det är huvudsakligen frågor om den praktiska verksamheten som behandlas i rapporten. I fråga om övergripande ställningstaganden till gynekologisk hälsokontroll hänvisas till den ovannämnda cancerkommittén. Expertgruppen föreslår bl. a. att den gynekologiska hälsokontrollen skall

omfatta alla kvinnor i åldrarna 20–59 år och att undersökningsintervallen skall minskas till en gång vart tredje år.

I motion 1982/83:924 av Inga Lantz m. fl. (vpk) begärs, såvitt här är i fråga (yrkande 5), att riksdagen skall uttala sig för att den gynekologiska hälsokontrollen bör byggas ut enligt expertgruppens förslag. Motionärerna framhåller emellertid att kontrollerna bör ske oftare än vad expertgruppen föreslagit och anser att målsättningen måste bli att erbjuda kvinnor i aktuell ålder kontroll vartannat år.

Expertgruppens rapport har remissbehandlats. Någon invändning mot expertgruppens förslag beträffande omfattningen av den gynekologiska hälsokontrollen har, enligt vad utskottet inhämtat, inte framförts. F. n. förbereds inom socialstyrelsen allmänna råd om den gynekologiska hälsokontrollen på grundval av expertgruppens rapport jämte remissyttranden. De allmänna råden beräknas komma ut under innevarande år.

Med hänsyn till det anförda bör motion 1982/83:924 (vpk) i här aktuell del (yrkande 5) inte föranleda någon åtgärd av riksdagen. Motionen avstyrks i denna del.

Medelsberäkningen under anslaget föranleder inte någon erinran från utskottets sida.

Utskottet hemställer

1. beträffande *utvärdering av W-E-projektet*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:922,
2. beträffande *den gynekologiska hälsokontrollen*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:924 yrkande 5,
3. att riksdagen till *Allmän hälsokontroll* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 3 517 000 kr.

5. **H 10. Hälsoupplysning.** Regeringen har under punkt H 10 (s. 130–132) föreslagit riksdagen att till Hälsoupplysning för budgetåret 1983/84 anvisa ett reservationsanslag av 4 419 000 kr.

Motioner

I motion 1982/83:572 av Inga Lantz m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen bör byggas ut både kvantitativt och kvalitativt och att dimensioneringen vad gäller preventivmedelsrådgivningen bör vara sådan att hälften av alla kvinnor i fruktsam ålder årligen skall kunna nås av sådan rådgivning,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att utöka den uppsökande verksamheten inom preventivmedelsrådgivningen och att denna inriktas också på män.

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder så att den abortförebyggande informationen inom socialstyrelsen byggs ut.

I motion 1982/83:925 av Martin Olsson (c) och Kersti Johansson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om vikten av erforderliga insatser för upplysning om tobakens skadeverkningar.

Utskottet

Genom den nya hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), som trätt i kraft den 1 januari i år, har sjukvårdshuvudmännen fått ett lagstadgat ansvar för förebyggande vård. Ansvaret gäller insatser rörande såväl människorna som miljön. Hälsoupplysning och annan individinriktad förebyggande vård avses i första hand vara en uppgift för primärvården. Socialstyrelsens uppgift beträffande hälsoupplysning är att på grundval av myndighetens verksamhet samt nationella och internationella rön om hälsorisker och hälsofrämjande åtgärder prioritera viktiga områden för hälsoupplysningsarbetet och förse sjukvårdshuvudmännen med visst underlag för deras hälsoupplysning (SoU 1979/80:45). Socialstyrelsen skall vidare stimulera sjukvårdshuvudmännens hälsoupplysningsverksamhet och verka för att innehållet uppfyller sakliga krav.

Under anslaget till hälsoupplysning beräknas medel för socialstyrelsens fortsatta verksamhet med hälsoupplysning.

I anslutning till behandlingen av regeringens framställning om medelsanvisning under anslaget behandlar utskottet motioner om utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen m. m. samt om upplysning om tobaksbrukets skadeverkningar.

Utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen m. m. I motion 1982/83:572 av Inga Lantz m. fl. (vpk) anförs bl. a. att socialstyrelsen beräknat behovet av kapacitet för preventivmedelsrådgivning till 500 besök årligen per 1 000 kvinnor i fruktsam ålder. År 1981 var dock det verkliga antalet rådgivningsbesök bara ca 350. Motionärerna anför vidare bl. a. att en år 1982 utförd inventering av preventivmedelsrådgivningen i landet visar att kapaciteten för preventivmedelsrådgivning är mycket ojämnt fördelad över landet. Motionärerna begär att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen bör byggas ut både kvantitativt och kvalitativt och att dimensioneringen av preventivmedelsrådgivningen bör vara sådan att hälften av alla kvinnor i fruktsam ålder skall kunna nås av rådgivningen (yrkande 1). Motionärerna begär vidare åtgärder för att utöka den uppsökande verksamheten inom preventivmedelsrådgivningen och att denna också inriktas på män (yrkande 2).

Motionärerna anför slutligen bl. a. att det är angeläget att socialstyrelsen får de resurser som behövs för att kunna följa, bevaka och samordna det

abortförebyggande arbetet och att socialstyrelsen också bör ha ansvaret att stimulera och initiera projekt på kommunal och landstingskommunal nivå som berör sexual- och samlevnadsfrågor. Motionärerna begär mot denna bakgrund åtgärder så att den abortförebyggande informationen inom socialstyrelsen byggs ut (yrkande 3).

Socialstyrelsen presenterade i början av innevarande månad preliminära uppgifter om antalet aborter under år 1982 m. m. Enligt socialstyrelsen nådde antalet utförda aborter sin kulmen under åren 1979 och 1980 med närmare 35 000 ingrepp per år. År 1981 sjönk antalet ingrepp till ca 33 300 och år 1982 till ca 32 500. Antalet aborter per 1 000 kvinnor i fruktsam ålder uppgick åren 1979 och 1980 till 20,6, år 1981 till 19,3 och år 1982 till 18,9. En jämförelse mellan uppgifter för år 1981 och 1982 visar bl. a. att för kvinnor i åldrarna 20–24 år samt 40 år och högre ålder abortfrekvensen i stort sett var oförändrad medan en minskning med närmare en abort per 1 000 kvinnor förelåg för kvinnor i åldersgruppen 30–39 år.

Utskottet vill i likhet med tidigare (se SoU 1980/81:19 p. 8 och SoU 1981/82:34 p. 10) erinra om att utskottet under 1979/80 års riksmöte begärde att en utvärdering av abortlagstiftningen skulle komma till stånd och att regeringen med anledning härav tillkallat 1980 års abortkommitté (S 1980:02) med uppdrag att göra en utvärdering av abortlagstiftningen samt föreslå åtgärder som syftar till att minska abortfrekvensen i landet.

1980 års abortkommitté, som fått parlamentarisk förankring, skall enligt direktiven för sitt arbete även behandla frågor om preventivmedelsrådgivningen. Kommittén skall sålunda belysa bl. a. hur preventivmedelsrådgivningen fungerar, barnmorskans roll i rådgivningen samt särskilt uppmärksamma de problem som finns då det gäller att nå ut med information och rådgivning till olika grupper. Kommittén skall lägga fram konkreta förslag om abortrådgivningens utformning och innehåll samt om abortförebyggande åtgärder i syfte att minska abortfrekvensen i landet. Om möjligt skall kommittén föreslå särskilda åtgärdsprogram för en förbättrad information om samlevnadsfrågor och om abortförebyggande åtgärder. Kommittén beräknas avsluta sitt arbete senare i år.

Det utredningsarbete om bl. a. preventivmedelsrådgivningen som ankommer på 1980 års abortkommitté tillgodoser enligt utskottets mening syftet med yrkande 1 i motion 1982/83:572 (vpk). Motionen avstyrks därför i denna del.

Vad nu sagts gäller också beträffande yrkande 2 i motion 1982/83:572 (vpk). Även denna del av motionen avstyrks.

När det gäller frågan om utbyggnad av den abortförebyggande informationen inom socialstyrelsen vill utskottet erinra om att den nya hälso- och sjukvårdslagen förutsätter att sjukvårdshuvudmännen i fortsättningen engagerar sig i hälsoupplysning. Socialstyrelsen skall som ovan nämnts ha en kompletterande och samordnande roll i fråga om hälsoupplysningen. Sjukvårdshuvudmännen har enligt utskottets mening i denna del en viktig

uppgift beträffande information om preventivmedel och andra abortförebyggande åtgärder. I betänkande SoU 1979/80:45 med anledning av proposition 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m. m. (s. 29) framhöll utskottet bl. a. att när det gäller upplysningsverksamhet i sexual- och samlevnadsfrågor det numera finns ett omfattande material till ledning för sjukvårdshuvudmännens verksamhet på området. Utskottet utgick från att sjukvårdshuvudmännen kommer att föra utvecklingen av hälsoupplysningen vidare.

Här bör även framhållas att 1980 års abortkommitté bl. a. har i uppdrag att överväga ett särskilt åtgärdsprogram för att förbättra informationen om samlevnadsfrågor och om abortförebyggande åtgärder.

Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet yrkande 3 i motion 1982/83:572 (vpk).

Upplysning om tobaksbrukets skadeverkningar. Mot bakgrund av att den i budgetpropositionen föreslagna medelsanvisningen till hälsoupplysning för nästa budgetår är lägre än medelsanvisningen för innevarande budgetår anförs i motion 1982/83:925 av Martin Olsson (c) och Kersti Johansson (c) bl. a. att mycket talar för att anslagen till upplysning om tobakens skadeverkningar borde räknas upp trots den nödvändiga restriktiviteten med statliga utgifter. Motionärerna framhåller vidare att det är viktigt att regeringen följer frågan om statens bidrag till upplysning om tobakens skadeverkningar med största intresse och att åtgärder vidtas för att insatserna skall få tillräcklig omfattning. Det måste enligt motionärerna ankomma på regeringen att – i den mån riksdagsbeslut krävs – för riksdagen framlägga förslag som möjliggör erforderliga insatser och åtgärder. Motionärerna begär att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om vikten av erforderliga insatser för upplysning om tobakens skadeverkningar.

Mot bakgrund av bl. a. uttalanden av socialutskottet (SoU 1974:5 s. 23) tillkallades år 1977 tobakskommittén (S 1977:03) för att utarbeta ett program för arbetet med att nedbringa tobakskonsumtionen och motverka dess skadeverkningar. År 1978 avgav tobakskommittén delbetänkandet (Ds S 1978:7) Rökfria miljöer och år 1981 slutbetänkandet (SOU 1981:18) Minskat tobaksbruk med förslag till olika åtgärder mot tobaksbruket. Efter det att betänkandena remissbehandlats slutfördes ärendet genom tre beslut som regeringen fattade den 30 juni i fjol.

Då regeringen ansåg det angeläget att snabbt få till stånd fler rökfria miljöer men inte funnit att en tvingande lagstiftning, som tobakskommittén föreslagit, var det lämpligaste sättet att åstadkomma detta uppdrog regeringen åt arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen att i samråd utfärda rekommendationer om begränsning av tobaksrökningen i lokaler av gemensamhetskaraktär. För informationsåtgärder i anslutning till detta uppdrag medgav regeringen socialstyrelsen att disponera 500 000 kr. Med

hänsyn till att tobakskommittén i sitt slutbetänkande bl. a. föreslagit en förstärkning av utbildningen för läkare och annan hälso- och sjukvårdspersonal om tobakens skadeverkningar uppdrog regeringen slutligen åt socialstyrelsen att verka för att frågor som rör tobakens skadeverkningar ägnas ökad uppmärksamhet i utbildningen av läkare och annan vårdpersonal.

Arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen beräknas inom kort slutföra ovannämnda uppdrag med att ge ut allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i lokaler av gemensamhetskaraktär.

Utskottet har tidigare under innevarande riksmöte i betänkande SoU 1982/83:8 uttalat att problemen beträffande tobaksbruket inte är lösta med regeringens beslut den 30 juni i fjol. Det är, framhöll utskottet, bl. a. nödvändigt att följa upp de olika åtgärderna för att få underlag för en fortsatt systematisk satsning mot tobakskonsumtionen. För detta behövdes enligt utskottet att regeringen även i fortsättningen tar ett samlat ansvar för utvecklingen. På förslag av utskottet beslutade riksdagen (rskr 1982/83:44) som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av en effektiv uppföljning av insatserna mot tobaksbruket. Det tillkännagivande som riksdagen gjorde i höstas tillgodoser emellertid enligt utskottets mening syftet med motion 1982/83:925 (c).

Med hänsyn härtill avstyrks motionen.

Medelsberäkningen under anslaget föranleder inte någon erinran från utskottets sida.

Utskottet hemställer

1. beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:572 yrkande 1,
2. beträffande *uppsökande verksamhet m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:572 yrkande 2,
3. beträffande *abortförebyggande information*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:572 yrkande 3,
4. beträffande *upplysning om tobaksbrukets skadeverkningar*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:925,
5. att riksdagen till *Hälsoupplysning* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 4 419 000 kr.

6. **H 11. Epidemiberedskap m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt H 11 (s. 133 och 134) och hemställer

att riksdagen till *Epidemiberedskap m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 11 410 000 kr.

Stockholm den 22 mars 1983

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Rune Gustavsson (c), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Aina Westin (s) och Maj Kempe (vpk).

Reservationer

Vid 2. **H 2. Statens institut för psykosocial miljömedicin**

1. Beträffande *medelsanvisningen*

Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (alla m) anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande som börjar på s. 2 med "Med anledning" och slutar på s. 4 med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Den psykosociala miljöns påverkan på människornas hälsa och välbefinnande har uppmärksammats först under de senaste årtiondena och är inte lika väl dokumenterad som effekterna av fysiska, kemiska och biologiska inslag i miljön. Inrättandet av IPM för snart tre år sedan betyder att man uppmärksammat vikten av forsknings- och utvecklingsarbete inom den psykosociala miljömedicinens område. Psykosociala aspekter på människornas situation är emellertid invävda i många olika forskningsområden. Utskottet anser att man kan få en rationellare ordning för forsknings- och utvecklingsarbetet inom den psykosociala miljömedicinens område genom att förlägga detta forsknings- och utvecklingsarbete till befintliga forskningsinstitutioner med breda basresurser samt till dessa institutioner fördela den forskningskompetens som i dag finns hos IPM.

I likhet med motionärerna i motion 1982/83:1823 (m) förordar utskottet därför att IPM:s resurser i fråga om tjänster m. m. fördelas på andra forskningsinstitutioner och att IPM avvecklas under nästa budgetår.

Med utgångspunkt i regeringens förslag till medelsanvisning för IPM för nästa budgetår beräknar utskottet kostnaderna i samband med en avveckling till högst 2 178 000 kr. för hela nästa budgetår. Detta belopp bör anvisas under ett förslagsanslag till forsknings- och utvecklingsarbete inom den psykosociala miljömedicinens område. Av beloppet 2 178 000 kr. bör – i överensstämmelse med de i budgetpropositionen presenterade beräkningarna – högst 1 841 000 kr. få användas till bestridande av förvaltningskostnader (varav högst 1 383 000 kr. till bestridande av lönekostnader) samt högst 337 000 kr. till bestridande av lokalkostnader. Av medlen till förvaltningskostnader bör överföras medel till de forskningsinstitutioner, till vilka de vid IPM inrättade tjänsterna knyts, för bestridande av lönekostnader m. m. för innehavarna av tjänsterna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1982/83:1823 yrkande 5

a) avslår i propositionen framlagt förslag om medelsanvisning till Statens institut för psykosocial miljömedicin för budgetåret 1983/84,

b) till *Forsknings- och utvecklingsarbete inom den psykosociala miljömedicinens område* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 2 178 000 kr.

Vid 4. **H 9. Allmän hälsokontroll**

2. Beträffande *den gynekologiska hälsokontrollen (mom. 2 i hemställan)*

Maj Kempe (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande på s. 8 som börjar med "Expertgruppens rapport" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Expertgruppens rapport – – – (= utskottet s. 8) – – – inte framförts. Enligt utskottets mening bör den gynekologiska hälsokontrollen nu byggas ut såsom expertgruppen föreslagit.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion 1982/83:924 (vpk) i här aktuell del (yrkande 5) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under mom. 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *den gynekologiska hälsokontrollen*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:924 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Vid 5. **H 10. Hälsoupplysning**

3. Beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen (mom. 1 i hemställan)*

Maj Kempe (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande på s. 10 som börjar med "Det utredningsarbete" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Som visas i motion 1982/83:572 (vpk) behöver preventivmedelsrådgivningen byggas ut både kvantitativt och kvalitativt och därvid dimensioneras så att hälften av alla kvinnor i fruktsam ålder skall kunna nås. Utbyggnaden bör ske utan dröjsmål. Någon anledning att avvakta resultat från 1980 års abortkommittés utredningsarbete finns enligt utskottets mening inte.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av yrkande 1 i motion

1982/83:572 (vpk) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under mom. 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:572 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Beträffande *uppsökande verksamhet m. m. (mom. 2 i hemställan)*

Maj Kempe (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande på s. 10 som börjar med "Vad nu" och slutar med "motionen avstyrks" bort ha följande lydelse:

I överensstämmelse med vad som framhålls i motion 1982/83:572 (vpk) bör den uppsökande verksamheten inom preventivmedelsrådgivningen utökas och den bör inriktas också på män.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av yrkande 2 i motion 1982/83:572 (vpk) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under mom. 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *uppsökande verksamhet m. m.*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:572 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Beträffande *abortförebyggande information (mom. 3 i hemställan)*

Maj Kempe (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande som börjar på s. 10 med "När det" och slutar på s. 11 med "motion 1982/83:572 (vpk)" bort ha följande lydelse:

När det – – – (= utskottet s. 10 och 11) – – – abortförebyggande åtgärder. Socialstyrelsen måste emellertid ha ansvar för att projekt som berör sexual- och samlevnadsfrågor kommer i gång hos kommuner och landstingskommuner och således stimulera och initiera sådana projekt. Socialstyrelsen bör ges erforderliga resurser för denna viktiga del i det abortförebyggande arbetet.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av yrkande 3 i motion 1982/83:572 (vpk) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under mom. 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *abortförebyggande information*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:572 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

minab/gotab Stockholm 1983 73989